

De methode kids' skills

Samen met kinderen werken aan oplossingen

een programma van

Hilde Leonard

Windekekouter 59

9860 Scheldewindeke

Tel. 09/324 63 31

e-mail: hilde.leonard@pandora.be

Pesten – weerbaarheid – agressie – lastige klassen – ruzie

Wat doe je beter wél en beter niét als leerlingen
grensoverschrijdend gedrag (pesten, agressie,...) stellen?
Hoe kan je voorkómen dat het opnieuw gebeurt?
Hoe ondersteun je leerlingen bij de ontwikkeling van sociale vaardigheden?
Hoe zorg je ervoor dat alle leerlingen zich goed voelen in hun klasgroep en op school?

Als nascholer ben ik al heel wat jaren op zoek naar kapstokken die leerkrachten en scholen
(basis- en secundair onderwijs) kunnen helpen bij het beantwoorden van deze vragen. In
iedere cursus stel ik concrete werkvormen en actiestrategieën voor,
gebaseerd op een heldere visie.

Ik laat me daarbij o.a. inspireren door de preventiepiramide (Johan Deklerck), het
weerbaarheidsmodel van Refleks en het oplossingsgericht werken
(o.a. Insoo Kim Berg en Ben Furman).

Concreet kan je bij mij terecht voor pedagogische studiedagen, trainingen,
lezingen en workshops rond o.a. volgende thema's:

Een positief klasklimaat, het hele jaar door!
Kinderen leren conflicten hanteren
Pesten aanpakken en voorkomen
De steungroepaanpak bij pesten
Weerbaarheid van leerlingen ondersteunen
Als anderen over je grens gaan... weerbaarheid voor leerkrachten
Gedrag positief beïnvloeden – met kinderen samen werken aan oplossingen
Reageren op agressie-incidenten
Samenwerking tussen school en ouders
Moeilijk leerlingengedrag aanpakken en voorkomen

Wil je graag meer informatie? Neem gerust contact op met je vraag!
Ik bezorg je dan een uitgebreide folder met meer informatie.

Vorming en ondersteuning voor wie kinderen en jongeren begeleidt

Hilde Leonard
Windekekouter 59
9860 Scheldewindeke
tel. 09/324 63 31
e-mail: hilde.leonard@pandora.be
Ondernemingsnummer BE 0862.310.697

Oplossingsgericht werken in een notendop

Velen van ons gaan ervan uit dat je de oorzaak van een probleem moet kennen om het te kunnen oplossen. Als kinderen niet goed functioneren op school, stellen we ons dus meestal de vraag: “hoe komt dat toch?” Oplossingsgericht werken gooit deze manier van kijken grondig door elkaar. Er wordt géén analyse van het probleem gemaakt, er worden géén diagnoses gesteld, maar er wordt – zoals de naam zelf zegt – gezocht naar oplossingen.

Vier uitgangspunten staan daarbij centraal:

1. Focus op de toekomst

Centraal staat de vraag: wat willen we in de plaats van het probleem? Vanaf het begin focussen we op oplossingen, op gewenste veranderingen, op het doel dat we willen bereiken met de begeleiding. Hierdoor vermijden we te gaan beschuldigen. Een vraag die we niet stellen, is: hoe komt het dat dit kind dit probleem heeft? Daardoor wordt het voor kind, leerkracht, ouders,... veel leuker en makkelijker om deze gesprekken te voeren. Niemand moet zich verantwoorden, iedereen is gericht op verbetering. In die zin is dit ook een hoopvolle aanpak: verandering is mogelijk!

Uiteraard is het soms goed om een zicht te hebben op factoren die de ontwikkeling van het kind belemmeren. Dit maakt je begeleiding zeker realistischer. Alleen: weten dat een kind ASS heeft, zegt misschien iets over wat voor dit kind extra moeilijk is, het zegt nog niet zo veel over hoe dit concrete kind geholpen kan worden om beter te functioneren in de klas! Wél helpt deze informatie om de speelruimte te bepalen: ASS wegnemen kan niet. Punt. Een doel als “dit kind moet leren aanvoelen wanneer anderen iets niet leuk vinden” is waarschijnlijk geen haalbare kaart voor dit kind. Daar werken we dus niet aan. “Leren samenspelen met andere kinderen” is voor dit kind misschien wel haalbaar. Op dezelfde manier kan een kind de scheiding van z’n ouders niet ongedaan maken, z’n handicap niet wegtoveren enz. Hij kan er wel mee leren omgaan.

2. De nodige competenties en hulpbronnen om het probleem op te lossen zijn aanwezig

Geen enkel probleem is er altijd. Er zijn altijd momenten dat het beter gaat. Dit noemen we uitzonderingen. Deze momenten bewijzen dat kinderen in staat zijn om hun probleem op te lossen... alleen hebben ze soms wat hulp nodig om ook in moeilijke situaties op het goede spoor te blijven. We gaan dus bewust op zoek naar momenten dat het beter gaat, en gebruiken die als aanknopingspunt om te werken aan verbetering.

We sluiten daarbij aan bij de competenties van dit kind en bouwen verder op de hulpbronnen die werken voor dit kind. In plaats van kant-en-klare stappenplannen werken we met de oplossingen die dit kind al heeft.

Opdracht daarbij is om goed te observeren en te luisteren “met oplossingsgerichte oren”. Wanneer is het probleem er niet? Wat doet het kind dan in de plaats? Hoe pakt het dat aan? Welke kwaliteit zet het kind dan in? Welke kwaliteiten zie ik het kind in andere situaties gebruiken, die misschien zinvol kunnen zijn om dit probleem op te lossen?

Wij geloven dat alle kinderen willen dat ze:

- ouders hebben die trots op hun zijn
- het hun ouders en andere volwassenen naar de zin maken
- geaccepteerd worden en deel uitmaken van de sociale groep waarin ze leven
- nieuwe dingen leren
- actief zijn en betrokken zijn bij activiteiten met anderen
- verrast worden en anderen verrassen
- hun meningen en keuzes kenbaar kunnen maken
- keuzes kunnen maken wanneer ze gelegenheid daartoe hebben.

(Berg en Steiner, 2004, p. 31)

3. Kinderen leren meer als ze zelf kunnen beslissen

Zelfdeterminatie is een belangrijke sleutel tot verandering. We proberen het kind te motiveren tot verandering, door met hem (haar) te bekijken wat deze verandering voor hem (haar) zou kunnen betekenen. Daarbij gaan we op zoek naar wat voor dit kind belangrijk is, binnen zijn (haar) referentiekader. Als er onvoldoende motivatie is, werken we éérst daaraan, in plaats van een verandering op te dringen.

4. Verandering lukt beter binnen een samenwerkingsrelatie

In een oplossingsgericht gesprek is het kind de expert. De leerkracht helpt hem (haar) door het stellen van gepaste vragen om zichzelf bij te sturen. Leerkracht en kind werken samen aan een samen gekozen doel. Hun relatie is gebaseerd op samenwerking. Hetzelfde geldt voor de plaats van ouders (klasgenootjes, een clubtrainer,...) in dit plaatje. Ook zij worden uitgenodigd om mee te werken aan het gekozen doel. Op geen enkel moment worden zij beschuldigd van het veroorzaken van het probleem.

Dit is een zeer summiere samenvatting. Voor wie meer wil weten over de uitgangspunten van het oplossingsgericht werken, zijn er enkele goede inleidingen op de markt. Zie o.m. Le Fevere de ten Hove e.a. (2007), De Jong & Berg (2001), Berg & Steiner (2004) (literatuurlijst achteraan).

Kids' skills: een oplossingsgericht stappenplan¹

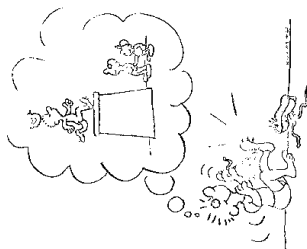
Oplossingsgericht aan het werk met kinderen en jongeren

plaats van roepen drie keer kort in haar handen klappen (wat minder storend is dan het roepen), zodat de leraar ziet: Hannah weet het al.

Hannah kiest de laatste, deze vaardigheid gaat ze de komende week oefenen. De leraar vindt dit een goede keus; het past bij de bewegingsmunit van Hannah en ze verwacht dat dit Hannah zal lukken.

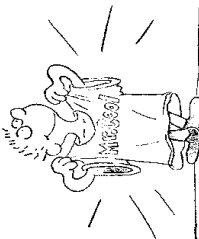
3. De voordelen van de te leren vaardigheid onderzoeken: Stel, je kunt de vaardigheid al heel goed: wat gaat er dan beter?

Hannah bedenkt de voordelen van drie keer klappen in plaats van door de klas roepen: andere kinderen kijken niet meer boos naar haar, juf moppert minder op haar, het wordt gezelliger in de klas en ze kan toch laten zien dat ze het antwoord al weet, ze krijgt weer een beurt om antwoorden te geven. En als laatste voordeel noemen ze samen: ze zal trots op zichzelf zijn.

4. De te leren vaardigheid een naam geven: Welke naam past goed bij de vaardigheid die is gekozen?

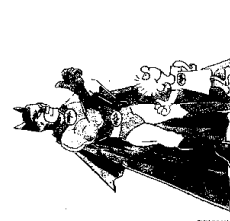
Hannah kiest een naam voor de vaardigheid die haar in staat stelt om het geven van een antwoord uit te stellen: Handje Klap. Ze spreekt met haar juf af dat ze een highfive geeft als het oefenen is gelukt.

5. Een totemfiguur kiezen: Welk dier (of andere figuur) kan de vaardigheid al heel goed?

Kinderen werken graag met diefiguren. Dieren hebben allerlei eigenschappen die een kind kan benoemen.

Jonathan, een jongen die snel heftig reageert als andere kinderen tegen zijn tafel lopen of hem aanraken kiest als krachtig figuur een gorilla. Hij vertelt erbij: 'Apen kunnen heel goed stoelen met elkaar. Ze raken elkaar aan, rollen over elkaar en blijven spelen met elkaar.'

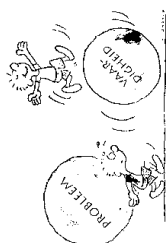
18

1.2 De stappen

Hieronder worden de stappen kort samengevat. Per stap is er een leidende vraag die wordt geïllustreerd met een praktijkvoorbeeld.

1. Problemen vertalen in een te leren vaardigheid: Welke vaardigheid kan een kind leren om een lastige situatie te overwinnen?

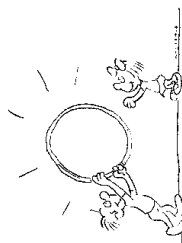
Uitgangspunt bij Kids' Skills is dat verandering bij een probleem of lastige situatie mogelijk wordt door het kind een bepaalde vaardigheid te leren. Een vaardigheid die het kind nog mist en die het nodig heeft om het probleem op een andere manier aan te kunnen pakken.

Jorik, een kleuter van vier jaar, gooit vaak bouwsets van anderen om. Andere kinderen ervaren hem als storend en spelen daarom niet graag met hem. Al brabbelend met de leraar komen we op de te leren vaardigheid: een complimentje maken over het bouwwerk van een ander. De vaardigheid zou er zo uitzien: langs de bouwhoek lopen en zeggen 'wat mooi'.

2. Het samen eens worden over de te leren vaardigheid: Welke vaardigheid kiest het kind als eerste om aan te werken?

Hannah zit in groep 4 en doet actief mee tijdens de instructie van rekenen. Ze weet altijd snel het antwoord op vragen die de leraar stelt en roept dit door de klas zonder haar beurt af te wachten. Andere kinderen krijgen zo nauwelijks de gelegenheid om een vraag te beantwoorden. De leraar bedenkt samen met Hannah dat ze die dingen zou kunnen doen om tijdens de instructie niet steeds alle antwoorden te roepen door de klas: ze kan naar de leraar knipogen (wat betekent 'ik weet het antwoord al'). Ze kan het antwoord opschrijven en na de instructie tellen hoeveel goede antwoorden ze had, of ze kan in

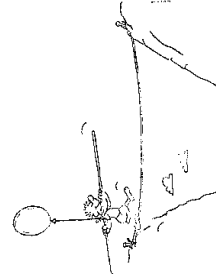
¹ Kids' skills werd ontwikkeld door Ben Furman (zie literatuurlijst). Deze samenvatting met enkele duidelijke voorbeelden komt uit het prachtige boekje van Corry Wolters (2011).

Uit een tijdschrift kiest hij een plaatje van een aap die zeer ontspannen tegen een boomstam leunt. Hij kiest als vaardigheid: 'Ik kan opkijken en doorgaan met wat ik aan het doen ben'. Wanneer hij gaat oefenen legt hij het plaatje van de luis gollila voor zich op zijn werktafel.

6. Supporters zoeken: Wie kunnen helpen om de vaardigheid te leren?
Supporters zijn belangrijke figuren uit de omgeving van het kind die hem of haar steunen bij het verwerven van de nieuwe vaardigheid.

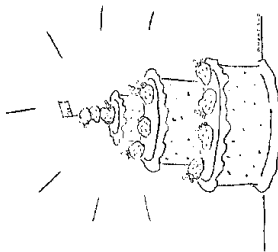
Maalke uit groep 4 wil graag met andere kinderen leren spelen. Tot nu toe lukt dat niet zo goed. Maalke gedraagt zich soms dwingend en ze legt anderen haar wil op. Hierdoor ontstaan conflicten waarbij Maalke dan tegen anderen zegt: 'Jij mag niet meedoen!' De vaardigheid die ze gaat leren is tegen een ander kind zeggen: 'Wat een goed idee!' Ze kiest als supporters de leraar en twee meisjes uit haar klas. Met deze supporters spreken we af dat zij Maalke een compliment geven als zij haar vaardigheid oefent. Na een paar weken trekken de drie meisjes veel met elkaar op, omdat ze alle drie erg veel plezier hebben bij het oefenen van de vaardigheid die Maalke koos. Ook de twee andere meisjes passen de vaardigheid toe!

7. Meer zelfvertrouwen geven: Hoe is het je al eerder gelukt?

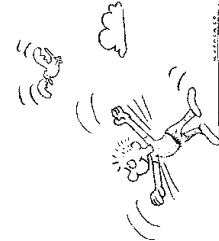
Zelfvertrouwen kan toenemen door het kind bewust te maken hoe hij een vergelijkbare situatie al eens op een succesvolle manier heeft aangepakt. Ook het zoeken naar kwaliteiten en deze in relatie brengen met het doel kan het zelfvertrouwen bij het kind vergroten.

Bas (groep 8) is erg druk in de klas. Hij is ondernemend en praat veel tijdens de les. Hij kiest de vaardigheid 'tijdens zelfstandig werken tegen mijzelf in mijn hoofd praten'. Zijn leraar vertelt hem waarom hij er vertrouwen in heeft dat dit gaat lukken: 'Als ik je bezig zie bij de computer, kun je wel tien minuten geconcentreerd werken zonder steeds te praten. Daarom weet ik zeker dat dit je tijdens zelfstandig werken ook lukt, ook al kost het inspanning.'

8. Plannen maken om het te vieren: Hoe wil je vieren dat het je is gelukt?
Samen met het kind maken we een plan om te vieren dat de vaardigheid voldoende is gelukt.

Na twee weken oefenen lukt het Hannah om niet langer onthoorden te roepen voor haar beurt, maar kan ze dit uitstellen door de vaardigheid Handje Klap. Ze heeft zelfs Handje Klap niet altijd nodig; als vanzelf geven zij en Juf een knipoog naar elkaar. Hannah geeft niet van zo'n volwassen teken van verstandhouding! De hele klas is supporter geweest en daarom kiest Hannah in overleg met de leraar een feestje voor de hele klas: voorlezen uit een favoriet boek.

9. De vaardigheid omschrijven: Hoe ziet de vaardigheid eruit?
Een vaardigheid is voor kinderen pas duidelijk als er een helder en concreet beeld is.

Misha, een verlegen en teruggetrokken kind, wil leren om te zeggen 'Hou op!' als kinderen iets vervelends tegen hem zeggen. We besluiten om dit te gaan oefenen: hij mag tien keer 'Hou op!' roepen. Dit begint op gewone spreektoon en mag steeds ietsje feller. Misha kiest ten slotte welke manier van 'Hou op!' roepen hij wil oefenen in de groep.

10. Naar buiten treden: Wie ga je vertellen over wat je gaat leren?
Door het kind te laten vertellen aan mensen in zijn omgeving welke vaardigheid hij gaat leren kan de omgeving hem steunen en de verandering opmerken.

Peter van bijna twaalf jaar toont teruggetrokken gedrag. Zijn ouders willen graag dat hij weerbaarder wordt; met het oog op de overgang naar het voortgezet onderwijs. Peter wil zelf ook graag de dingen anders doen: hij wil meer dingen ondernemen zoals een boodschap doen in de buurtwinkel, gaan logeren bij een vriendje

1. Praten met kinderen in vijfien stappen

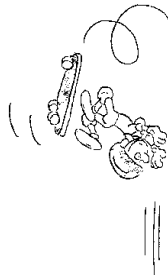
en iets vragen aan een ander. Hij besluit om de sporttrainer te vertellen wat hij de komende tijd wil gaan leren en waarom dit belangrijk is voor hem. Dit opent min of meer de ogen van de trainer: hij ontdekt daardoor dat Peter graag meepraat als hij de kans krijgt. Hij beschouwt hem niet langer als een jongen die 'alles goed vindt'.

11. De vaardigheid oefenen: Hoe en wanneer ga je oefenen?

Een vaardigheid oefenen vraagt om een plan. Sommige vaardigheden vragen veel inspanning en deze kan een kind nauwelijks een hele dag (of week) volhouden. Oefenmomenten kunnen daarom gepland worden, door bijvoorbeeld de frequentie of de momenten waarop geoefend wordt af te bakenen.

Bas, die veel praat tijdens de les en zo andere kinderen stoort, wil leren om in zijn hoofd te praten (in plaats van hardop). Hij kiest als oefenmoment de rekentaken. Hij weet dat hij hier goed bij moet nadenken en dat het oefenen daar veel beter bij lukt dan bij lezen. Als het goed lukt bij de rekentaak, wil hij later ook oefenen bij de leestaken.

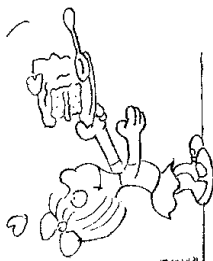

12. Geheugensteuntjes bedenken: Wat als je de vaardigheid een keertje vergeet?

Kinderen kunnen zelf heel goed aangeven hoe ze herinnerd willen worden aan hun vaardigheid. Vaak spreken we een codewoord af, of noemen we het geheimaal. Kinderen vinden dit vaak spannend en dan is het niet erg om herinnerd te worden aan je vaardigheid. In plaats van een moedeloze reactie als: 'Wat hadden we nou afgesproken!?' zijn we voorbereid op een situatie van terugval.

De leraar van Bas vraagt hem wat hij kan zeggen als Bas zijn vaardigheid 'in je hoofd praten' even vergeet. Bas antwoordt: 'Dan kun je "koppie koppie" zeggen, dat zeg ik ook altijd tegen mezelf als ik iets vergeet.'

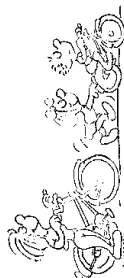
Oplossingsgericht aan het werk met kinderen en jongeren

13. Vieren dat het gelukt is: Wanneer en hoe kunnen we vieren dat het is gelukt?

Als het plan van oefenen is uitgevoerd, is het tijd om te besluiten wanneer het kind de vaardigheid beheerst. Soms is het plan van oefenen zo goed bedacht dat na het oefenen meteen al geconcludeerd kan worden dat het kind de vaardigheid al onder de knie heeft!

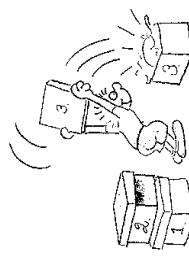
Shannah en Lotte zijn twee zusjes die thuis veel ruzie hebben met elkaar: spelletjes eindigen steevast in gekibbel, er is onenigheid over wie er aan de beurt is voor de afwas enzovoort. Ze kiezen als vaardigheid 'een spelletje samen afmaken'. Moeder organiseert op vrijdagavond een spelletjesavond. Samen kiezen ze twee spelletjes voor zo'n avond. Na drie weken vieren we een feestje, nadat de zussen elkaar hebben verteld waar ze tevreden over zijn en nadat moeder heeft verteld over wat goed ging.

14. De vaardigheid aan anderen doorgeven: Wie kan jouw vaardigheid ook goed gebruiken?

Kinderen weten vaak heel goed wie de vaardigheid ook goed van pas kan komen. Het sterkt een kind in zijn kracht als hij een vaardigheid die hij juist met veel inspanning heeft geleerd, kan doorgeven aan een ander. Hij kan als de beste de rol van supporter vervullen!

Als we Bas vragen wie in zijn klas nog meer de vaardigheid 'in je hoofd praten' zou kunnen leren, noemt hij meteen Jasper. Jasper wil dit wel. Bas en Jasper ontwikkelen een soort gebarentaal tijdens de rekentaak en zijn zo elkaars supporters... Koppie koppie!

15. Op naar de volgende vaardigheid: Wat wil je nog meer leren?

Weten dat je elke keer een nieuwe vaardigheid kunt kiezen om te leren geeft kinderen het vertrouwen dat ze niet alles tegelijk hoeven te leren. Soms hebben kinderen in hun leven niet met één probleem te maken maar met meerdere.

Een voorbeeld: Carla²

Hier volgt een goede illustratie van hoe de hierboven beschreven stappen in de praktijk kunnen worden uitgevoerd. Het is opgetekend door Christine Beuer, therapeute bij een bureau voor relatie- en gezinstherapie in Donauwörth in Duitsland.

De twaalfjarige Carla kwam met heel wat problemen naar therapie. Ze had de diagnose ADHD, ze had overgewicht en was zo gevoelig voor wat ze interpreteerde als kritiek dat ze aan de lopende band ruzie had met leeftijdsgenootjes en zich eenzaam en gekwetst terugtrok. Thuis had ze een slecht humeur en ze gaf haar gehandicapte broertje regelmatig een tik. De schoolpsycholoog had haar doorverwezen naar speltherapie, maar na een tijdje weigerde ze te gaan: “Ik wil daar niet meer naartoe; ik ben geen baby.”

Een kinderpsychiater kwam tot de conclusie dat haar concentratieproblemen en impulsiviteit haar gedrag in de klas zo storend maakten dat ze absoluut aan de medicatie moest om in een gewone klas te kunnen blijven functioneren. Haar ouders weigerden echter medicatie, met het resultaat dat ze naar een speciale school moest voor kinderen met gedragsproblemen. Daar hielden haar problemen aan. Haar ouders, die nog steeds op zoek waren naar een niet-chemisch alternatief, maakten een afspraak bij Christine, die hun de basisprincipes van Kids’ Skills uitlegde, namelijk dat problemen kunnen worden omgezet in vaardigheden die je kinderen kunt helpen te leren. Carla’s ouders vonden de aanpak het proberen waard.

Toen Carla een week later met haar ouders kwam, merkte Christine dat er thuis al wat voorwerk was gedaan. De moeder had Carla over Kids’ Skills verteld, en ze hadden samen een lijstje gemaakt van nieuwe vaardigheden die ze misschien nodig zou hebben om haar problemen te overwinnen. Op de lijst stond onder andere:

- leren volwassenen te laten uitpraten zonder hen te onderbreken;
- leren op school een hand op te steken om toestemming te vragen iets te mogen zeggen;
- leren aardig tegen mijn broertje te zijn;
- leren stilzitten voor steeds langere tijd;
- leren me beter te concentreren op schoolwerk.

Carla nam volwaardig deel aan de discussie met haar ouders en Christine en ze werden het erover eens dat de eerste vaardigheid die ze onder de knie wilde krijgen, was: zich minder impulsief te gedragen in sociale situaties, en specifiek te leren wachten op haar beurt voordat ze uitbarstte in een monoloog of actie. “Ik ben gewoon te ongeduldig,” gaf ze toe. De basis voor Kids’ Skills is gelegd op het moment dat de aan te leren vaardigheid met instemming van het kind is geïdentificeerd, maar als het kind de vaardigheid moet leren is het belangrijk om ervoor te zorgen dat het ook echt zijn of haar project wordt en dat de motivatie om de vaardigheid te leren groot is.

“Goed, dan weten we nu welke vaardigheid je gaat leren. Wat denk jij dat de voordelen zijn als je die onder de knie hebt?” vroeg Christine.

Carla somde ernstig een paar voordelen op. “Dan hebben mijn vriendinnen meer respect voor me, en dan willen ze vaker met me omgaan. Misschien krijg ik zelfs wel een paar nieuwe vriendinnen.”, zei ze. “En dan krijg ik geen straf meer op school en word ik niet zo vaak uit

² Overgenomen uit Furman, 2010, 31-35.

de klas gestuurd. Dan kan ik beter luisteren naar wat volwassenen zeggen. En dan hebben de anderen minder last van me bij dansles.”

“Dat klinkt goed. Als je je vaardigheid een naam zou moeten geven, hoe zou je haar dan noemen?” vroeg Christine. Gek genoeg hebben volwassenen er vaak moeite mee een naam voor een vaardigheid te bedenken, maar voor kinderen is het vaak heel eenvoudig en vanzelfsprekend.

“Ze moet Wachttoon heten,” zei Carla vrolijk, en ze legde uit dat je, als je een instantie belt en in de wacht wordt gezet, vaak een ontspannend muziekje te horen krijgt zodat je rustig wordt als je wacht tot je iemand te spreken krijgt.

Toen ze werd gevraagd een totemfiguur of denkbeeldig wezen te kiezen om haar aan haar vaardigheid te helpen herinneren, koos Carla direct haar paard, Cindy, dat altijd zo geduldig kon wachten.

Carla begon helemaal te stralen toen er werd gesproken over een manier om het te vieren als ze haar vaardigheid onder de knie had. Ze wilde een tuinfeestje, waar ze haar dansgroep, haar leerkracht, ouders en grootmoeders voor wilde uitnodigen. Het moest precies zo’n feestje worden als haar ouders voor hun vrienden hebben georganiseerd, ’s avonds, met een barbecue en drankjes. Carla’s ouders beloofden zo’n feestje te organiseren zodra ze haar vaardigheid geleerd had.

“Je hebt supporters nodig om je te helpen bij het leren van de Wachttoon,” zei Christine. Wie wil je dat je gaat helpen? Carla wilde dat Christine haar supporter zou zijn, en voegde daarna haar ouders, beide grootmoeders, twee vriendinnen, haar leerkracht en haar danslerares toe. Een week later had ze iedereen gevraagd of ze haar wilden steunen, en ze vond het geweldig dat ze daar allemaal mee instemden.

Carla’s leerkracht werd uitgenodigd bij de volgende afspraak. Christine greep de gelegenheid aan om Carla’s zelfvertrouwen te versterken door de leerkracht te vragen Carla te vertellen of ze er vertrouwen in had dat Carla de Wachttoon zou leren. “Natuurlijk kan ze dat,” zei de leerkracht. “Laatst had Carla nog een heel goed cijfer voor wiskunde, hoewel ze dat vak heel moeilijk vindt.” Christine wendde zich tot Carla’s ouders. “En jullie? Denken jullie dat ze het kan?” vroeg ze. “Wij geloven dat je het kunt,” zeiden de ouders tegen Carla, “want je bent onze dochter en we weten dat je een sterke meid bent.” Carla’s ogen glansden helemaal.

Na dit voorbereidende werk hielp Christine Carla een plan te maken om met hulp van haar supporters haar vaardigheid te oefenen. Merk op hoe Carla overal bij betrokken wordt. Het idee is dat het plan alleen werkt als de ideeën waarop het is gebouwd hoofdzakelijk van het kind komen.

“Zeg, Carla, hoe ga je oefenen met op je beurt wachten?” vroeg Christine. “Wat kun je doen om geduldig te blijven in situaties waarin je je heel ongeduldig voelt.”

“Ik stop een foto van Cindy in mijn zak, en daar ga ik naar kijken als ik ergens op moet wachten, en als ik aan de beurt ben, steek ik hem weer in mijn zak,” zei Carla.

“Wat een geweldig idee! En hoe ga je onthouden dat je dat moet doen?” ging Christine verder.

Carla dacht er even over na en zei toen: “Ik onthoud het door “Stop” tegen mezelf te zeggen.”

Er werd een plan gemaakt en Carla zou op school beginnen met kleine stapjes. Ze stemde ermee in dat de leerkracht haar klasgenoten zou informeren zodat die haar ook konden steunen. Ze stemde er ook mee in dat de leerkracht een schrift op haar tafel zou leggen waarin ze allebei aantekeningen zouden maken over Carla’s vooruitgang. Haar klasgenoten zouden er ook notities in maken.

“Dan is er nog één ding waaraan we moeten denken, Carla” zei Christine, “en dat is hoe je wilt dat anderen je helpen herinneren als je je vaardigheid om geduldig te zijn even vergeet.” Carla bedacht dat haar leerkracht en twee beste vriendinnen, die bij haar in de buurt zaten, de naam van haar magische hulpje, Cindy, in haar oor zouden fluisteren als ze ongeduldig zou zijn.

Carla begon met hulp van haar supporters aan het leren van haar vaardigheid. Ze oefende ijverig. Haar supporters waren het er binnen een paar maanden over eens dat ze zo veel vooruitgang had geboekt dat een feestje op zijn plaats zou zijn. Dus haar ouders organiseerden het tuinfeestje dat ze haar hadden beloofd, precies zoals ze het wilde. Ze was trots op wat ze had bereikt en zei dat ze haar nieuw geleerde geduld op andere plaatsen wilde inzetten: bij dansles, bij vriendinnen, en zelfs bij haar broertje.

Carla's leerkracht was zo onder de indruk van Kids' Skills dat ze de methode bij een andere leerkracht aanraadde, die een leerling had met vergelijkbare problemen als die van Carla. Deze leerkracht vroeg Carla, de 'expert' in Kids' Skills, als een van de supporters voor het meisje.

De verandering in Carla's gedrag, nu ze de vaardigheid had geduldig op haar beurt te wachten – of haar impulsiviteit te beheersen, zoals professionals zouden zeggen – was zo opmerkelijk dat ze na de zomervakantie terug kon naar een reguliere school, waar ze het volgens haar leerkracht uitstekend doet.

Problemen omzetten in vaardigheden

In Kids' skills heeft Ben Furman (2007 en 2010) de oplossingsgerichte principes vertaald in een kindvriendelijk stappenplan. De start is even geniaal als simpel: als kinderen vaak hetzelfde probleem hebben, betekent dat bijna altijd dat ze een vaardigheid moeten leren.

Hieronder zie je enkele voorbeelden van welke vaardigheden kinderen kunnen leren. Er is géén automatische link tussen het probleem en de te leren vaardigheid. Bedoeling is iets te kiezen dat

- in positieve termen geformuleerd is (wat het kind *doet*, niet wat het kind *niet* doet);
- het kind echt wil leren (dit kan met het kind samen overlegd worden).

Soms moet het kind verschillende vaardigheden leren. Dan overleg je met welke je start, en je werkt ze één voor één met het kind uit.

Probleem	Vaardigheid
Het kind vloekt.	Het kind gebruikt acceptabele krachttermen.
Het kind vraagt geen hulp als het niet verder kan met een oefening.	Het kind steekt zijn vinger op als het iets niet kan.
Het kind wil altijd de eerste zijn.	Het kind blijft rustig als een ander kind eerst is.
Het kind is angstig en maakt zich zorgen.	Het kind leert gekke angsten weg te laten vliegen.
Het kind plaagt andere kinderen.	Het kind is vriendelijk met andere kinderen.
Het kind slaat als hij boos is.	Het kind houdt zijn handen achter zijn rug als het boos is.
Het kind kan maar een paar minuten stilzitten.	Het kind leert stil te zitten, voor steeds een langere periode.
Het kind zuigt op z'n mouwen.	Het kind houdt z'n mouwen over z'n handen.
Een kleuter loopt vaak het bouwwerk van andere kleuter omver.	De kleuter geeft een compliment over het bouwwerk van een andere kleuter.
Een kind wil bij het samen spelen altijd zijn idee opdringen.	Het kind zegt: "wat een goed idee!" of "wat een leuk spel!"

Werkfiche I: Van probleem naar vaardigheid

Bij kids' skills doorloop je samen met het kind een aantal stappen. Aan de hand van deze fiches kan je nadenken over de stappen die je met dit kind wil zetten. Let op: deze werkfiches zijn enkel bedoeld om je te helpen je goed voor te bereiden. Maar de uiteindelijke verandering gebeurt in gesprek met het kind.

Wat is het probleem waaraan ik met dit kind zou willen werken?

Kies één probleem bv. iets dat je haalbaar lijkt om aan te werken, of iets waarvan je denkt dat makkelijk resultaat te halen is.

In welke situatie(s) is dit vooral een probleem?

Welke vaardighe(i)d(en) moet dit kind leren?

Als het een grote vaardigheid is, vraag je dan af: wat moet je daarvoor allemaal kunnen?

Verdeel de vaardigheid in kleine stukjes.

Voorzie verschillende mogelijkheden. Uiteindelijk moet het kind iets kiezen dat hij (zij) ziet zitten.

Werkfiche 2: Intrinsieke motivatie verhogen

Samenwerking lukt beter als het kind het ook echt anders wil. Op de volgende manieren kan je de motivatie van het kind om een vaardigheid te leren, versterken.

Welke voordelen zou het voor het kind hebben als hij (zij) deze vaardigheid beheerst, denk ik?

Welke eigenschappen heeft dit kind, waardoor ik denk dat het dit kan leren?³

Heb ik dit kind al eens iets moeilijks succesvol zien leren? Beschrijf hoe dit kind dat aanpakte.

Wat maakt nog meer dat ik geloof dat het kind in staat is deze vaardigheid te leren?

³ Voor deze en de volgende twee vragen kan je gebruik maken van de vragenlijst op volgende pagina.

Vragenlijst om bestaande oplossingen op te sporen⁴

Naam kind:

Datum: ...

Ingevuld door: ...

	<i>Helemaal niet</i>	<i>Soms</i>	<i>Redelijk vaak</i>	<i>Erg vaak</i>
1. Gaat respectvol om met volwassenen				
2. Kan vrienden maken / vrienden houden				
3. Kan omgaan met spanning				
4. Staat welwillend tegenover ideeën van anderen				
5. Laat leermogelijkheden zien				
6. Past zich in nieuwe situaties aan				
7. Vertelt de waarheid				
8. Voelt zich op z'n gemak in nieuwe situaties				
9. Gedraagt zich conform zijn leeftijd				
10. Laat eerlijk gedrag zien				
11. Gehoorzaamt volwassenen				
12. Kan stressvolle situaties goed hanteren				
13. Maakt af waar hij/zij aan begint				
14. Houdt rekening met anderen				
15. Laat leeftijdsadequate ontwikkeling zien				
16. Houdt aandacht vast				
17. Reageert in een gepaste stemming				
18. Houdt zich aan basale afspraken				
19. Lost meningsverschillen vredelievend op				
20. Kan opschieten met broers / zussen				
21. Kan omgaan met frustraties				
22. Respecteert de rechten van anderen				
23. Is over het algemeen tevreden				
24. Laat goede eetlust zien				
25. Slaapt voldoende voor z'n leeftijd				
26. Voelt zich deel van het gezin				
27. Komt voor zichzelf op				
28. Is lichamelijk gezond				
29. Kan op aandacht of beloning wachten				
30. Verdraagt kritiek goed				
31. Kan de aandacht van volwassenen delen				
32. Wordt door leeftijdsgenoten geaccepteerd				
33. Laat leiderschap zien				
34. Vertoont een sportieve houding				
35. Kan omgaan met afleiding				
36. Kan toefeven dat hij / zij fouten maakt				
37. Kan met volwassenen samenwerken				
38. Gaat goed om met complimenten				
39. Kan nadenken alvorens te reageren				
40. Aanvullingen:				

⁴ Deze lijst werd ontwikkeld door Kral. Ik neem hem over uit Durrant, 2001.

Werkfiche 3: Hulpbronnen op maat van het kind

In gesprek met het kind kan je een aantal vragen stellen om hulpbronnen waarover dit kind beschikt naar boven te halen, in zijn (haar) eigen taal en vanuit zijn (haar) eigen leefwereld. Alles wat werkt voor dit kind, is goed.

Welke naam zou je de vaardigheid willen geven?

Kan je een dier of een andere figuur bedenken die je kan helpen om (*naam vaardigheid*) te leren?

Aan wie zou je willen vragen om je hierbij te helpen?

Denk zowel aan steunfiguren in het gezin (ouders, grootouders, broers en zussen, huisdieren,...), op school (leerkrachten, klasgenoten,...) als in de vrije tijd (voetbaltrainer, dansjuf,...).

Stel, het is je gelukt. Hoe zou je dit dan willen vieren? Wat wil je dan doen?

Wie wil je dat daarbij aanwezig is?

Vieren dient verschillende doelen: blijdschap uitdrukken dat het doel bereikt is, bedanken van de supporters, vertrouwen uitdrukken dat het kind de vaardigheid succesvol zal blijven gebruiken. Door op voorhand een viering te plannen, krijgt het kind iets om naar uit te kijken.

Oefening: In gesprek met kinderen over een te leren vaardigheid

Vooraf:

- denk na over het probleemgedrag dat je wil aanpakken;
- denk ook na over welke vaardigheid dit kind zou moeten leren om het probleem te helpen oplossen (praat hierover eventueel met collega's, CLB, ouders,...);
- denk na over waarom jij denkt dat dit kind in staat is om deze vaardigheid te leren!

Oefening in drietallen

A = leerkracht, leidt het gesprek

B = kind (deze rol wordt gespeeld door de leerkracht wiens casus als basis gebruikt wordt)

C = observator

Verloop van de oefening:

- Kies een casus
- Wiens casus gekozen wordt, is B (kind). Situeer even het kind: leeftijd, geslacht, probleem, gedrag in de klas, te leren vaardigheid, sterke kanten,...
- Verdeel de andere rollen. Ieder bereidt zich apart voor adhv. onderstaande instructies.
- Speel het gesprek.
- Bespreek na.

Instructies voor het kind

Probeer je zo goed mogelijk in te leven in dit kind. Beantwoord de vragen die je krijgt spontaan, vanuit het kind dat je speelt. Voel tijdens het gesprek wat er binnenin je verandert.

Instructies voor de leerkracht

Doel van het gesprek:

- met het kind proberen een overeenkomst te maken over de te leren vaardigheid
- het kind motiveren om deze vaardigheid te leren.

Aanpak:

Zie instructies op de volgende pagina.

Instructies voor de observator

Volg het gesprek van op een afstand. Let op volgende zaken:

- Hoe probeert de leerkracht met het kind een samenwerkingsrelatie aan te gaan?
- Op welke manier sluit ze aan bij de deskundigheid van deze leerling?

In gesprek met kinderen over een te leren vaardigheid

Stap 1. Leg contact

Probeer een prettige, ontspannen sfeer te creëren.

Start positief:

- laat het kind iets vertellen over iets dat hij goed kan / dat belangrijk voor hem is en/of
- geef een compliment over iets dat je onlangs geobserveerd hebt.

Stap 2. Vertel over het probleem en de vaardigheid die jij denkt dat kind moet leren

Vertel welk probleem je opmerkt.

Zeg iets over de last die het voor jou, het kind, andere kinderen geeft (*eventueel*)

Zeg dat je een idee hebt om het aan te pakken, nl. door te leren dat....

(*concreet*)

Vraag of het kind dat een goed idee vindt.

Stap 3. Zoek welke voordelen het leren van de vaardigheid heeft

Stel dat je deze vaardigheid (*concreet benoemen*) beheerst. Je kan het zo goed als maar mogelijk is!

Wat zou daar goed aan zijn, als je dit (*naam vaardigheid*) kan?

Wat zou er dan beter voor je zijn?

Welke vervelende dingen zouden dan niet meer gebeuren?

Op welke momenten (*in welke situaties*) zal dat vooral een verschil maken?

Wat zouden anderen (*ouders, leerkrachten, klasgenootjes, vrienden*) dan zeggen dat er beter is?

In dit gesprek kan je ook vertellen welke voordelen jij ziet, maar luister eerst naar wat het kind te vertellen heeft.

Stap 4. Verhoog het vertrouwen van het kind dat hij (zij) dit kan leren

Waarom denk jij dat je dit kan leren?

Waarom denken anderen (*ouders, leerkrachten, klasgenootjes, vrienden,...*) dat jij dit kan leren?

Ik wil je ook graag vertellen waarom ik denk dat je dit kan: ...

Stap 5. Vraag naar het akkoord van het kind

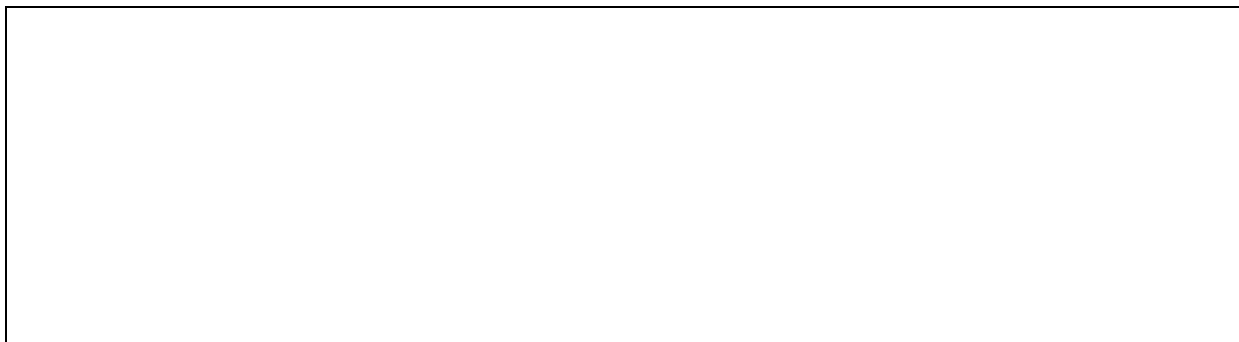
Wat denk je, wil je dit leren?

Vind je het goed dat ik jou daarbij help?

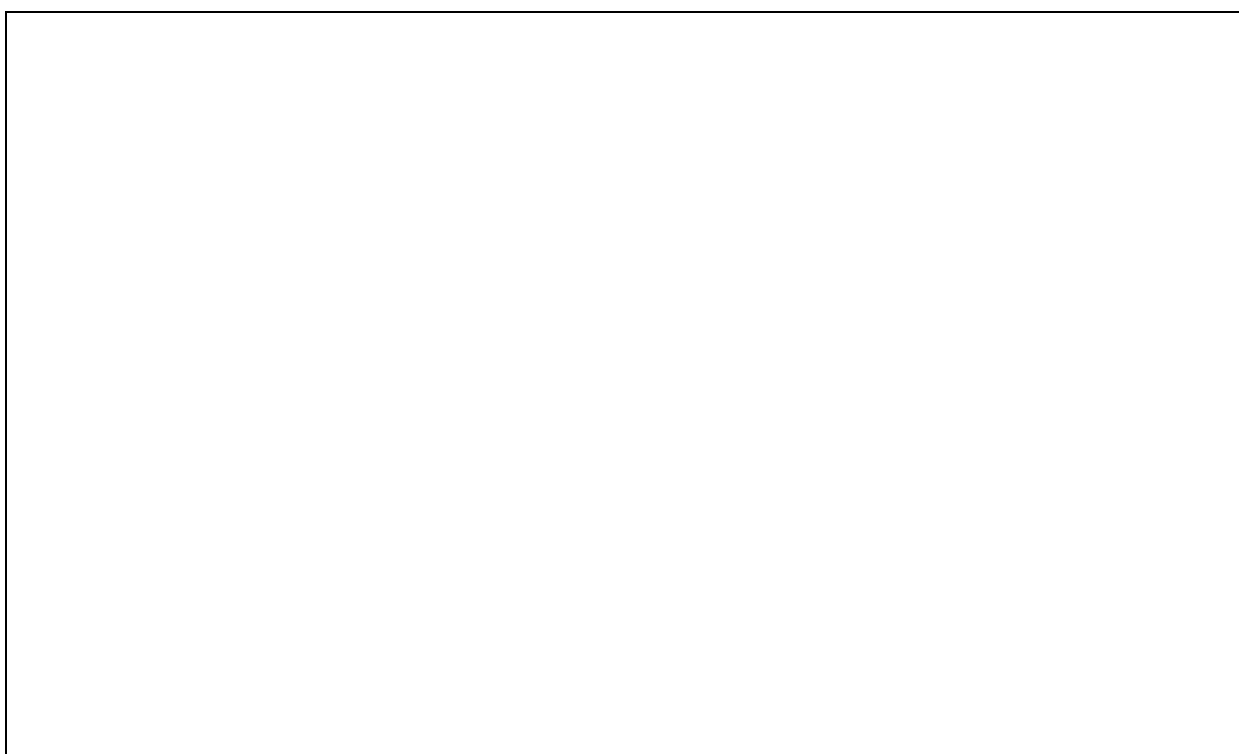
Werkfiche 4: De vaardigheid aanleren

Het kind kan wellicht ook wat hulp gebruiken bij het implementeren van de gekozen verandering. Dit kan via onderstaande stappen.

Laat het kind precies vertellen wat het zal doen als het de vaardigheid beheerst.

Bedenk een aantal manieren waarop dit kind de vaardigheid zou kunnen inoefenen. Orden ze samen met het kind van makkelijk naar moeilijker.

Aan wie zou het kind de vaardigheid kunnen doorgeven?

Werkfiche 5: Voorbereiding op terugval

Veranderen is best lastig. Terug vervallen in oude gewoontes ligt altijd op de loer. Vaak is zo'n terugval een domper op de motivatie van kind en volwassene. Je kan er dus maar beter op voorbereid zijn. Ook dit doen we op een oplossingsgerichte manier: de focus ligt vooral op wat kan helpen om met terugval om te gaan.

Wat kunnen moeilijke momenten zijn? Welke gevaren liggen op de loer?

Wat of wie kan het kind helpen herinneren aan de te leren vaardigheid?

Hoe kunnen supporters het kind helpen als het even minder goed gaat?

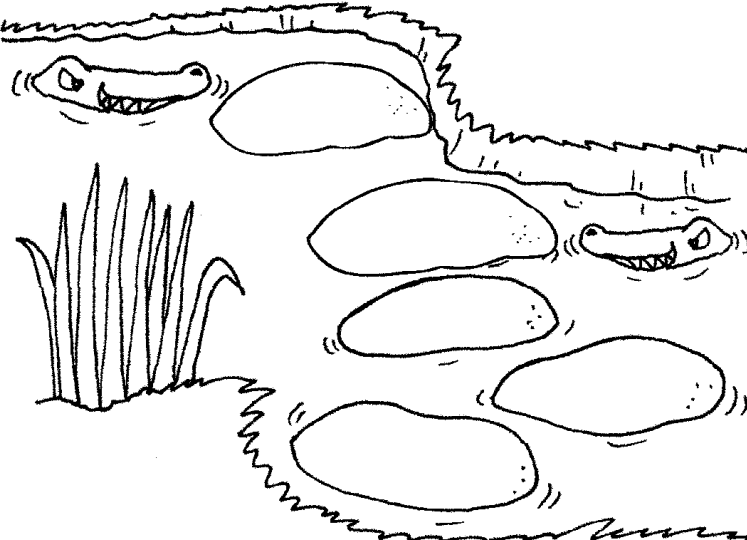
Terugval en hulpbronnen⁵

78

Stepping-stones

What will be your stepping-stones to get to a better situation on the other side of the river?

Write on each one.

Watch out for crocodiles waiting to bite your ankle if you slip.
Think about what your 'crocodiles' might be.

Your name _____

Helper's name _____

⁵ Overgenomen van Fiona Wallace, 2007. Dit boekje bevat heel wat visueel aantrekkelijke werkbladen die je in een oplossingsgericht gesprek als ondersteuning kan gebruiken.

Oplossingsgerichte taal

Waar we in een “klassiek” gesprek eerst het probleem gaan analyseren, proberen we in een oplossingsgericht gesprek vrij snel naar de toekomst te kijken en te praten over momenten dat het beter gaat. Bedoeling is dat het kind in het gesprek ontdekt wat het zelf kan doen om z'n probleem op te lossen. De inhoud van het gesprek wordt door het kind bepaald, jij begeleidt het proces door het stellen van goede vragen en het gesprek “oplossingsgericht” te houden.

Hieronder overlopen we de belangrijkste ingrediënten voor een oplossingsgericht gesprek.

Doel verkennen

Nadat je naar het kind geluisterd hebt, zodat het zich begrepen voelt, vraag je naar wat het kind voor het probleem in de plaats wil.

Wat zou je graag anders willen?

Hoe zal dat dan zijn? (vraag naar details: wat zullen jullie dan spelen, wie zal daarbij zijn, wat zal jij dan doen,...)?

Wie zou dat allemaal merken? Wat zouden ze merken dat er anders is?

Stel: het probleem is opgelost... wat gebeurt er dan?

Stel: we zijn op het einde van het schooljaar en je bent erg tevreden over hoe het hier op school gelopen is. Wat is er dan gebeurd? Wat heb jij gedaan?

Bedoeling is dat het kind heel concreet en gedetailleerd vertelt wat het doet als het probleem opgelost is. Doorvragen is dus belangrijk.

Voor kinderen die het moeilijk vinden om zich zo'n toekomst voor te stellen, zijn dit mogelijke hulpmiddelen:

- tekenen: geef een concrete opdracht, bijvoorbeeld: *wat wil je doen wanneer je groot bent of hoe het zal zijn als alles hier in de klas voor jou naar wens verloopt?*
- Cameravraag: *stel, hier staat iemand te filmen, wat zouden de beelden tonen dat je doet?*
- Relatievraag: *wat zouden je klasgenootjes (je juf, je mama,...) zeggen dat je dan anders doet?*

Ook de wondervraag (zie verder) is hiervoor een goed hulpmiddel.

Je kan kinderen ook opdrachten geven die hun doel concreter helpen maken:

Let de komende week eens op de momenten dat het beter gaat. Kijk goed wat er dan anders is, en kom het mij vertellen!

Kies één dag uit dat je doet alsof het probleem opgelost is. Je ouders (een klasgenootje) moeten raden welke dag je gekozen hebt en vertellen wat ze dan opgemerkt hebben dat je deed.

Een doel kiezen

Bedoeling is dat vanuit deze doelverkenning een concreet doel gekozen wordt, waaraan het kind verder gaat werken.

Wat moet je allemaal kunnen om dit te bereiken?

Tip: laat het (oudere) kind alle vaardigheden die nodig zijn om het doel te bereiken, op aparte briefjes schrijven. Verdeel die briefjes vervolgens in twee stapels: “kan ik al” en “wil ik leren”.

Een goed doel heeft volgende kenmerken:

- het is positief geformuleerd: het kind doet, laat zien, kan,... (het woordje “niet” wordt niet gebruikt);
- als je het doel hoort, kan je voor je zien wat het kind precies doet als het doel bereikt is. Het gaat om observeerbaar en meetbaar gedrag;

- het doel past bij dit kind;
- het doel past binnen de gekozen situatie.

In Kids' skills wordt dit de vaardigheid die het kind gaat leren (zie verder).

Uitzonderingen

Geen enkel probleem is er altijd.

Uitzonderingen zijn momenten dat het probleem er had kunnen zijn, maar het was er niet!

Het doel is op deze momenten al een beetje bereikt.

Hierover praten is een belangrijke sleutel om het kind te helpen dichterbij z'n doel toe te gaan.

Zijn er momenten dat het zo gaat zoals jij graag zou willen? Vertel eens...

Als je de afgelopen week overdenkt: wanneer ging het beter?

Wat is er anders op die momenten?

Wat doe jij dan anders?

Zijn er nog momenten dat het beter gaat?

Wat heb je er al proberen aan te doen?

Wat nog meer?

Wat van deze dingen hielp het best?

Hulpbronnen

We gaan ervan uit dat ieder kind in zichzelf hulpbronnen heeft, die hem (haar) kunnen bijstaan bij verbetering van de situatie. Het kan gaan om goede eigenschappen of ervaringen die het al heeft meegemaakt.

Hoe ben je op dat idee gekomen?

Hoe helpt dat jou?

Als je dit probleem vroeger nog had, hoe heb je dat toen opgelost?

Heb je ooit al een iets moeilijks geleerd? Vertel eens, hoe heb je dat gedaan?

Hoe zou je deze ervaring kunnen gebruiken om je probleem nu op te lossen?

Ook in de omgeving kunnen hulpbronnen aanwezig zijn.

Wie of wat zou jou kunnen helpen?

Hoe kunnen zij je helpen?

Wat weet je over de manier waarop andere kinderen dit zouden aanpakken?

Complimenten

Via complimenten kunnen we kinderen

- helpen zich nog meer bewust te worden van wat ze goed doen
- hen meer vertrouwen geven dat hun doel effectief bereikt kan worden.

Zie verder in deze syllabus.

Gevoel van competentie versterken door complimenten

We gaan ervan uit dat het kind beschikt over de nodige competenties om z'n probleem op te lossen. Alleen: kinderen beseffen vaak niet wat ze allemaal in huis hebben en hoe ze problemen aanpakken. In een oplossingsgericht gesprek strooien we kwistig met complimenten... maar liefst zo dat ze het gevoel van "ik kan het!" van het kind versterken! Goede complimenten bedenkt je door te luisteren met "oplossingsgerichte oren": wees in je contact met het kind voortdurend alert op alle mogelijke elementen voor oplossingen die al (een beetje) aanwezig zijn.

(Onderstaand overzicht is geïnspireerd op Wolters, 2011, p. 111-113)

Direct compliment

Je zegt zonder omwegen wat je waardeert aan het gedrag van het kind:

Mmm, dat heb je knap aangepakt!

Ik ben onder de indruk van...

Ik merk dat je er goed over nagedacht hebt!

Complimenteuze vraag

Je nodigt het kind uit om zichzelf een compliment te geven.

Hoe heb je dat aangepakt?

Wanneer bedacht je dat plan?

Dit is voor jou zo moeilijk! Hoe kreeg je het toch voor elkaar?

Wil je me helpen met...? Ik weet dat ik dat aan jou kan vragen, want...

Driewerf hoera (Furman, 2006) is een manier waarop je met jonge kinderen kan praten over hun competenties. Dit gaat zo: als een kind vertelt over iets dat goed gegaan is, of je merkt zelf iets op, doe je achtereenvolgens drie dingen:

1. Een uitroep van verwondering: *Whaauw, geweldig!*
2. Aangeven hoe moeilijk dat moet geweest zijn: *Dit moet niet makkelijk voor je zijn!*
3. Vragen naar uitleg: *Hoe heb je dat gedaan?*

Bij die laatste vraag sta je uitgebreid stil. Je vraagt zoveel mogelijk details. Doel is dat het kind zelf vertelt wat het goed gedaan heeft.

Compliment via anderen

Terwijl het kind het hoort, vraag je aan anderen om iets te vertellen. Die anderen zullen vaak de supporters van het kind zijn. Dit kan ook een plek krijgen in een klasgesprek.

Wist je dat hij dit zo goed kon?

Hoe kwam het volgens jou dat het haar zo goed lukte?

Kan jij vertellen wat zo goed was aan haar aanpak?

Non-verbale complimenten

Een bewonderende blik, een hoofdknik, een opgestoken duim,... kunnen enorm ondersteunend werken.

Oefening: Uitlokken van zelfcomplimenten

In duo's vertellen jullie beurtelings over een werkprobleem dat je goed aangepakt hebt. Kies liefst iets dat recent echt een probleem voor je was (in de omgang met collega's, kinderen, tijd,...) en waarvan je vindt dat je het goed hebt aangepakt.

Persoon A = vertelt wat hij (zij) gedaan heeft.

Wat is het probleem?
Hoe heb je dat aangepakt?

Persoon B = luistert en vraagt door:

Hoe wist je dat dat een goed idee was?
Waar heb je dat geleerd?
Heb je dat vroeger nog al eens gedaan?
Hoe zou je dat een volgende keer nog eens kunnen gebruiken?

Probeer A een vijftal minuten over zichzelf te laten stoefen! Eindig het gesprek door een compliment te geven:

Wat mij opvalt is dat je ...

Daarna wisselen jullie en doe je dezelfde oefening nogmaals.

Schaalvragen

Schaalvragen zijn het oplossingsgerichte instrument bij uitstek om competenties aan te boren en om vooruitgang te meten. Schalen geven kinderen een zichtbaar doel, een manier om te vertellen wat al goed gaat, en een manier om te kijken hoe ze in kleine stapjes verder kunnen geraken. De cijfers betekenen op zichzelf niets. Ze zijn puur een hulpmiddel om te praten over het leerproces waarmee het kind aan de slag is. Op deze manier kan zo'n gesprek verlopen:

Vertrek vanuit de aan te leren vaardigheid.

Gebruik liefst woorden, die zo goed mogelijk aansluiten bij die van de leerling.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

1. Stel: je beheerst deze vaardigheid volledig. Hoe zal dat dan zijn? Wat doe jij dan? Wat zullen anderen dan aan je merken? *(vraag door, hoe meer details hoe beter!)*
Hoe doe je dat precies? Kan je dat eens tonen? *(speel eventueel een klein rollenspelletje)*
2. Welk cijfer geef je jezelf nu op een schaal van 1 tot 10, waarbij 10 staat voor "ik beheers deze vaardigheid helemaal" en 1 voor "ik kan er nog helemaal niets van."?
3. Wat doe je nu al, waardoor je cijfer al zo hoog is? Hoe doe je dat? Wanneer heb je dat al gedaan? Hoe ben je op dat idee gekomen? *(hier kan je driewerf hoera gebruiken)*
4. Stel: je staat één cijfer hoger. Wat is er dan anders? Wat doe jij dan anders? *(vraag veel details)*
5. Als je één cijfer hoger bent (X), wie zal dat dan eerst merken aan jou? Wat zal hem/haar opvallen aan jou? Wie zal het nog merken? Wat zullen ze thuis aan je merken?
6. Ik zou je willen vragen om tussen nu en ons volgend gesprek *(leg een moment vast, bijvoorbeeld een week later)* te letten op momenten dat je op X (= cijfer uit vraag 5) staat, en om me er volgende keer over te vertellen. Okee?

Een week later...

Vertel eens, wat ging er beter?

Hoe heb je dat aangepakt?

Op welk cijfer zou je jezelf nu willen plaatsen?

Oefening: Schaalwandelen

Ga met je leerling naar een ruimte (kan ook buiten), waar voldoende plaats is.

1. Wat wil je graag anders? Wat wil je bereiken? Hoe zal dat dan zijn?
2. Bepaal in de ruimte 2 punten (met voldoende plaats tussen). Ga staan op het punt dat staat voor *ik breng er niets van terecht*. Vóór je, een flink eind weg, staat het punt *het doel is bereikt*.
3. Waar sta je vandaag? Loop even tot daar (je hoeft geen cijfer in je hoofd te hebben).
4. Draai om en vertel wat er is tussen het beginpunt en waar je nu staat. Vertel tot in detail wat daar allemaal is.
5. Draai je weer om en sluit je ogen. Stel je voor dat je een klein stapje zet dat je dichterbij je doel brengt. Als je een stap hebt bedacht, zet je hem ook, en je opent je ogen. Vertel erover.
6. Ga op het eindpunt staan. Wat maakt dit voor verschil?

Varianten

Er zijn talloze manieren waarop je een schaal kan aanpassen aan de interessesfeer en het ontwikkelingsniveau van een kind. Enkele ideeën:

- een blokkentoren
- een pot knikkers
- een ballon (leeg – volledig opgeblazen – aflat tot waar het kind nu staat)
- voetstappen op papier uitzetten op de grond
- een tekening van een tientrapsraket
- smileys
- een kleurenpalet (van licht naar donker)
- ...

Meer ideeën in Berg en Steiner (2004), Wallace (2007) en Wolters (2011).

Een voorbeeld: Eagle and the Mouse

Wat vooraf ging

Jason (10 jaar) gaat met mama in therapie bij Thérèse Steiner. In het eerste gesprek be vraagt Thérèse hem uitgebreid over zijn hobby's en waar hij goed in is op school. Daarna bespreken ze het probleem. Jason is zo angstig, dat hij niet alleen thuis durft blijven en ook bijna nergens naartoe durft. Het duurt vaak een uur om Jason zover te krijgen dat hij mee vertrekt op een uitstap. De ene grote uitzondering is baseball: daar gaat Jason zonder schrik naartoe. Jason geeft zichzelf een 3,5 op 10 op de schaalvraag. In de loop van de eerste therapiesessie kiest Jason twee dieren uit een grote mand knuffels: één voor z'n moedige kant (adelaar), één voor z'n veilige kant (muis). Thérèse maakt een polaroidfoto van beide dieren, die Jason mee naar huis neemt.

Dit gesprek

U ziet nu de eerste 10 minuten uit het tweede gesprek van Thérèse Steiner met Jason en zijn mama. Hieronder volgt een min of meer letterlijke vertaling van het oorspronkelijk Engelstalige gesprek (vertaling: Hilde Leonard).

T (Thérèse): Whaaauw, wat goed om jullie hier terug te zien. Ik heb ook je twee helpers weer meegebracht, Jason (toont de adelaar en de muis). Ik ben best wel nieuwsgierig! Wat ging beter? Waar ben je trots op?

J (Jason): Ik denk dat ik tot op 4,5 ben geraakt (kijkt naar mama, die knikt bevestigend).

T: Echt? Wel, jij vertelt me over elk klein ding dat je zegt dat je naar 4,5 ging. Kijk, voor elk ding dat je vermeldt, geef ik je een magnetix. Laat eens kijken... je kan ze aan elkaar vastmaken en er iets mee bouwen. Maar je moet me kleine dingen vertellen waardoor jij zegt dat je hoger bent geraakt. Dus: wat heb je gedaan om hoger op te raken?

J: Wel, we hebben ons 5-minuten record gehaald.

M (mama): Meestal, ja (J en M kijken bevestigend naar elkaar)

T: (verbaasd) Heb je dat gedaan? Je hebt de tijd teruggebracht tot 5 minuten? Whaaauw! Hoe bracht je de tijd terug van 1 uur tot 5 minuten?

M: Hij kiest z'n activiteiten heel zorgvuldig uit. Als de 5 minuten voorbij zijn...

T: (richt zich tot Jason) Hoe deed je dat, van 1 uur tot 5 minuten?

J: Ik denk dat als je er een zekere tijd op kleeft... als je dat niet doet, blijf je maar drukte maken. Maar als de tijd vastligt, maak je je nog altijd wel druk, maar dan denk je: okee, de 5 minuten zijn om, ik ga proberen mijn best te doen.

T: Dus je had je 5 minuten, dat was de limiet. Okee,... (geeft een magnetix) ... en dan vertrok je. Dus je hield je aan de 5 minuten. Mama, wat anders heb je nog geobserveerd? Het mag iets kleins zijn, iets dat je vertelt dat er een kleine vooruitgang is, iets dat beter ging.

M: Wel, meestal was ik diegene die zei dat de 5 minuten om waren!

T: Jij hielp hem. Da's okee.

M: Ja... hij is wat meer interactief geweest. Weet je, hij heeft altijd gepraat met mij en met z'n zus, maar met z'n vader was het moeilijker om te praten. *(Thérèse geeft Jason een magnetix)* Z'n vader stelde een vraag en Jason antwoordde met 1 woord, precies een strijd. En nu was er een beetje meer interactie tussen hen. Ik herinner me...

T: *(richt zich tot Jason)* Waarover praat je met je vader?

J: Eigenlijk speelden we samen een spelletje baseball.

T: Dus je praat niet alleen met hem, je speelt ook met hem. Hier is er nog één! *(geeft een magnetix)* Okee, wat nog? Wat meer? Misschien kleine dingen?

J: Mijn zus, Jenny, had een soccertornooi weekend, 2 weken eigenlijk. Ze had veel soccerwedstrijden. Ik maakte daar niet veel drukte over. Ik ging gewoon en supporterde voor haar.

T: Dus je ging naar haar soccerwedstrijden? Da's geweldig! *(geeft een magnetix)* Laten we nog eens iets aan mama vragen. Wat hebt u nog geobserveerd waarvan u dacht: "Whaaauw!"?

M: Hij is... hoe zal ik het zeggen? U hebt hem vroeger niet gezien, maar hij lijkt meer normaal, meer relaxed. Als hij zenuwachtig begint te worden over iets dat hij wil doen, herpakt hij zich, of het is in ieder geval makkelijker om met hem te praten.

T: *(tot Jason)* Ik hoor dat je meer relaxed bent. *(geeft een magnetix)* Okee... Zijn er nog dingen waar je aan denkt?

(aarzeling, mama en Jason kijken naar elkaar)

M: *(tot Jason)* Misschien toen je vrienden kwamen en jullie wilden gaan fietsen?

J: Al mijn vrienden kwamen en ze wilden gaan fietsen, zoals zij net zei. Eerst was ik een beetje bang, maar dan dacht ik aan mijn arend – mijn moedige kant – en dan dacht ik aan de muis – mijn voorzichtige kant. Ik deed mijn helm en elleboogbeschermers aan, dan voelde ik me veiliger op m'n fiets.

T: *(verbaasd)* Dit is geen grap? Jij ging met je vrienden fietsen?

M: Wel, hij reed niet de hele blok rond, ze kwamen terug naar de straat waar wij wonen...

T: Whaaauw, en jij dacht aan de twee kanten: veilig en toch doen wat je wil. Dat is echt een grote stap. Geweldig! Wil je er daar twee voor hebben?

J: Ja! *(T. geeft twee magnetix, iedereen lacht)*

T: *(kijkt naar Jason's bouwwerk)* Goed, het groeit. Is er nog iets anders dat je tijdens deze twee weken observeerde?

M: Hij bracht minder tijd door op z'n kamer.

T: Wat deed hij dan wel?

M: Hij was gewoon... mijn man was een hele week weg, op vakantie, dus hij was wat meer alleen thuis. Hij deed geen spectaculaire dingen, gewoon wat rondlopen of een veegborstel nemen... We deden dingen samen. Hij bracht minder tijd door op z'n kamer. Weet je, ik heb lezen altijd aangemoedigd, ik zag het niet als iets slechts, alleen maar iets dat je alleen kan doen...

T: Dus hij lijkt meer in evenwicht?

M: Ja.

T: *(tot Jason)* Ik begrijp dat je meer in evenwicht bent, heb je dat gehoord? Maar mama wil nog altijd dat je veel leest. *(geeft een magnetix)* Prachtig! *(kijkt naar het bouwwerk)* Kan je nog aan iets anders denken?

J: Wel, ik denk erover om de plaats van de foto *(van de arend en de muis)* te veranderen. Ik ben nu niet meer zoveel op m'n kamer.

T: Oh, wat zou nu dan een goede plaats zijn?

J: Misschien op de voordeur. Als ik dan thuiskom van iets met mijn vrienden, als ik in de tuin kom, kan ik het zien en herinneren wat ik gedaan heb.

(De DVD "Eagle and a Mouse" laat twee experten op het vlak van oplossingsgericht werken, Insoo Kim Berg en Thérèse Steiner, aan het werk zien. Hij is te bestellen via www.solutions-centre.org.)

De rol van supporters

Oplossingsgericht werken betekent zeker niet alleen met het kind werken. De oorsprong van deze begeleidingsvorm ligt zelfs in de gezinsbegeleiding (zie voor voorbeelden in De Jong & Berg (2001) en Berg & Steiner (2004)). In veel therapeutische gesprekken wordt gewerkt met hele gezinnen of verschillende leden van het gezin.

Ook al werk je op school in de eerste plaats met het kind, toch betekent dat niet dat je puur individueel werkt. Je aanpak heeft meer kans op slagen als je andere mensen betreft, die een belangrijke invloed hebben op het kind. Je mag ervan uitgaan dat probleemgedrag van een kind mee veroorzaakt wordt door de manier waarop anderen met hem (haar) omgaan. Als het kind verandert, zullen anderen rondom hem (haar) mee veranderen en andersom... door supporters aan te trekken wordt je werk veel krachtiger.

Stel: Lander leert rustig blijven als klasgenoten een opmerking maken over hem. In scenario 1 beseffen enkele klasgenoten heel goed waar Landers gevoelige plekken liggen en weten ze ook wanneer hij onrustig wordt en op ontploffen staat. Ze vinden het leuk om dat af en toe te zien gebeuren.

In scenario 2 wordt aan deze klasgenoten gevraagd om Lander te helpen. Ze letten op wanneer hij rustig is en geven daar af en toe een compliment over. Als Lander op ontploffen staat, geven ze hem een afgesproken seintje, dat hem helpt om rustig te worden.

In principe kiest het kind zelf zijn (haar) supporters. Soms willen kinderen géén supporters, respecteer dat dan. Als ze het wel willen, kan je zeker aan mensen uit onderstaande lijst denken. Maar je hoeft je er niet toe te beperken: alle mensen waarvan het kind denkt dat ze kunnen helpen, zijn goed.

Besprek met het kind hoe de supporters kunnen helpen. Bekijk ook goed wat precies verteld zal worden aan hen en wie dat zal doen. Oudere kinderen kan je uitnodigen om zelf hun supporters aan te spreken. Aan supporters vraag je in het algemeen om het kind te steunen door bijvoorbeeld aanmoedigen en complimenteren. Ook gesprekken met jou, het kind en (één van) zijn supporters samen zijn een goed idee.

Ouders als supporters

Ik raad aan om ouders zoveel mogelijk in te schakelen als supporters. Dat kan best via een gesprek, maar ook een brief (zie verder) kan helpen. Start is de vaststelling dat hun kind iets te leren heeft, en graag wil dat z'n ouders daarbij helpen.

In een gesprek met ouders en kind samen zijn dit vragen die je aan ouders kan stellen:

Wat hebt u gedaan waardoor uw kind het op school zo goed doet (of: thuis)?

Welke voordelen zou het voor uw kind hebben dit te leren?

Wat maakt dat u gelooft dat hij dit kan?

Hoe denkt u dat hij dat kan aanpakken?

Hoe kan u hem daarbij helpen?

Wat hebt u vroeger ontdekt dat helpt voor uw kind?

Observeer je kind en let op wanneer het beter gaat!

Wedden dat dit leukere gesprekken worden dan diegene waarin je meldt dat hun kind een probleem heeft en dat daar toch iets zou moeten aan gebeuren?

De klasleerkracht als supporter

Als je als klasleerkracht in gesprek gaat met een kind, is er een grote kans dat je ook gevraagd wordt om te supporteren. Voor zorgleerkrachten lijkt het mij logisch om deze begeleiding zoveel mogelijk samen te doen met de klasleerkracht.

Ofwel wil het kind dat de klasleerkracht supportert, ofwel werk je aan een samenwerking achter de coulissen. In een gesprek met leerkracht en kind samen kunnen volgende vragen aan bod komen:

Op welke momenten is het probleem er niet?

Wat is er dan anders?

Wat hebt u gemerkt dat voor dit kind helpt?

Welke voordelen denkt u dat het voor dit kind zou hebben om die vaardigheid te leren?

Wat maakt dat u gelooft dat hij dat kan?

Wat ging goed de afgelopen week?

Wat deed het kind dan precies anders?

Wat hebt u nog meer opgemerkt dat goed ging?

Je zou een leerkracht ook kunnen vragen om te letten op de momenten dat het goed gaat, en iedere keer dat het goed gaat, een bepaald gebaar te stellen (zoals een knikker in een bokaal, een duim kleuren, een knipoog naar het kind). In een gesprek op het einde van de dag kan de leerkracht dan vertellen aan het kind wat hij (zij) precies heeft opgemerkt.

Als het kind de leerkracht niet kiest als supporter, vraag je ze best discreet om te letten op de momenten dat het goed gaat en daar terloops aan het kind een compliment over te geven. Dit kan je ook doen met klasleerkrachten die sceptisch zijn over de mogelijkheid van het kind om te veranderen. Door te letten op de momenten dat het beter gaat, gaan ze die momenten ook meer zien... en misschien meer geloven in de verandermogelijkheden van het kind.

Klasgenoten als supporter

De meeste kinderen zullen ook vriend(inn)en kiezen als supporter. Voordeel is dat deze kinderen in de buurt zijn als volwassenen er niet zijn (denk bv. aan een kind dat een vaardigheid wil leren die vooral op de speelplaats van toepassing is). Je zou af en toe met een clubje kinderen en het kind waarmee je werkt samen kunnen zitten met vragen als:

Op welke momenten ging het goed?

Wat deed hij (zij) dan anders?

Hoe zouden jullie hem (haar) kunnen helpen?

Ouders uitnodigen als supporters⁶

Beste heer / mevrouw,

... (naam kind) wil u uitnodigen hem/haar te steunen bij het leren van deze vaardigheid: ...

Om een vaardigheid te kunnen leren, hebben kinderen steun, opbouwende kritiek en hulp van familie en vrienden nodig. Er wordt van u verwacht dat u als supporter:

- uw kind helpt te leren begrijpen waarom het belangrijk is dat hij of zij deze vaardigheid leert;
- het zelfvertrouwen van uw kind stimuleert met bemoedigende woorden;
- onophoudelijk interesse toont in de vooruitgang van uw kind;
- het kind uw hulp aanbiedt wanneer het tijdens het leren van de vaardigheid met problemen wordt geconfronteerd.

Voor vragen kan u altijd contact opnemen met (naam leerkracht).

Hartelijk dank voor uw medewerking!

⁶ Uit Furman, 2010, 131.

De wondervraag

Het is voor kinderen niet altijd makkelijk om zich de toekomstige verandering voor te stellen. Daartoe ontwikkelde Insoo Kim Berg de wondervraag. Die klinkt als volgt:

Stel

Je gaat zo meteen verder met wat op je programma staat

Je gaat naar huis

Je brengt daar de avond door

En je gaat slapen.

Terwijl je slaapt

- je merkt er zelf niets van –

gebeurt een wonder, en dat is

dat je de vaardigheid die je wil leren helemaal perfect beheerst.

's Morgens word je wakker

En je voelt meteen dat er iets veranderd is

Waaraan zal je als eerste merken dat het wonder gebeurd is?

Wat zal er anders zijn?

Waar ben je?

Wat doe je?

Wat nog meer?

Wie zal als eerste aan je merken dat het wonder gebeurd is?

Wat zal die zeggen dat er anders aan je is?

Wat nog meer?

Wie zal het nog merken?

De antwoorden op de wondervraag kunnen gebruikt worden als punt “10” bij de schaalvragen. Met dit uitgangspunt voor ogen kan je kijken wat een eerste stapje naar verbetering zou kunnen zijn.

Drie types relaties met kinderen

Jonge kinderen zijn vaak makkelijk bereid om iets nieuws te leren. Maar als dat niet het geval is, zullen we op zoek moeten naar een manier om hun motivatie te verhogen. Het schema hieronder maakt duidelijk hoe we de manier waarop we het gesprek voeren, kunnen afstemmen op de mate waarin de leerling gemotiveerd is.

Type relatie	Kenmerken	Interventie
Klant	De leerling: - ziet het probleem - wil graag veranderen - wil zelf aan de slag om te veranderen - wil graag dat je hem helpt	Ga aan de slag met alle aangeboden materiaal!
Klager	De leerling: - ziet en erkent het probleem - wil graag dat het anders is - wil dat je hem helpt - vindt dat anderen moeten veranderen	Erken en geef complimenten Vertaal klachten in wensen (<i>wat zou er anders zijn als...</i>) Vraag naar uitzonderingen (<i>wanneer is het beter? Wat is er dan anders? Wat doe jij dan anders? Hoe heb je dat aangepakt?</i>) Stel relatievragen (<i>stel dat die ander verandert, welk verschil zou dat voor je maken?</i>) Via deze vragen kan de leerling klant worden. Dan kan je aan de slag met de verdere stappen.
Bezoeker	De leerling - ziet geen probleem - wil niet veranderen - heeft geen hulpvraag - ziet jou niet als iemand die kan helpen - zit daar alleen omdat hij moet	Luister naar wat voor het kind belangrijk is. Erken en geef complimenten Vertel waarom je je zorgen maakt Zeg: jij moet een goede reden hebben om dit te doen... Vraag naar de visie van de leerling op jouw bezorgdheid Vraag naar iets waaraan de leerling zelf zou willen werken. Ga niet met de instrumenten uit de syllabus aan de slag zolang de leerling geen klant is!

Oplossingsgericht aan de slag met je klas

Ook veranderingen van een groepje kinderen of een hele klas zijn mogelijk met deze hulpmiddelen. We overlopen enkele varianten:

Alle kinderen leren tegelijk hun eigen vaardigheid

Zo is Kids' Skills in Finland ooit begonnen. In een klasje 5jarige kinderen met gedragsproblemen werkten alle kinderen tegelijk aan hun plan. Alle plannen hingen visueel voorgesteld aan het prikbord omhoog, en af en toe werd er in een kringgesprek rond gewerkt. Ze demonstreerden aan elkaar wat ze geleerd hadden, en als verschillende kinderen hun vaardigheid geleerd hadden, was er een feestje voor de hele klas.

Vaardigheden nodig om een klas goed te doen draaien

Nadine Callens (VCLB Oostende) werkte voor een moeilijke klas (I B secundair onderwijs) volgende methode uit:

- Gestart werd met een groepsgebesprek rond de toekomstdromen van de leerlingen.
- Daarna werd met de leerlingen samen opgesteld welke vaardigheden nodig zijn om deze droom te realiseren.
- Vervolgens bekeek elke leerling welke vaardigheden hij (zij) al beheerst en welke ze (hij) meer zou moeten ontwikkelen. Uit die laatste groep koos elke leerling er 1 om aan te werken.
- Met een aantal hulpmiddelen uit Kids' Skills werd vervolgens gedurende een heel trimester gewerkt aan het leren van de vaardigheden.

Haar relaas vind je op de volgende pagina's.

WAWW (Werken aan wat werkt)

Insoo Kim Berg en Lee Shilts (2005) bedachten een methode om met een hele klas, via schalen, aan verbetering van het functioneren van de groep te werken. Startpunt is het observeren van wat al goed gaat, en van daaruit te zoeken naar werkpunten voor de groep. In regelmatige gesprekken geven de kinderen zichzelf als groep een cijfer en zoeken naar manieren om dichter bij hun doel te geraken. In de cursus "een positief klasklimaat" stel ik deze methode voor.

Succesdoos

Corry Wolters beschrijft in haar boekje verschillende werkvormen die in een klasgroep gebruikt kunnen worden. Eén daarvan is het werken met een succesdoos. Met de groep wordt opgeschreven wat klasgenoten al doen om een goede sfeer in de klas te krijgen. Ieder punt wordt op een apart kaartje geschreven en in de succesdoos gestoken. Wekelijks wordt één briefje uit het doosje getrokken en wordt hier wat meer aandacht aan gegeven.

De steungroepmethode

Als een leerling gepest wordt, wordt hem (haar) gevraagd een groepje samen te stellen van 6 à 8 kinderen die hem (haar) kunnen helpen zich beter te voelen op school. Het gaat zowel om pestende kinderen, als leden van de middengroep en een aantal vrienden van de gepeste. In een bijeenkomst met dit groepje verzamelen de kinderen ideetjes die ze kunnen uitvoeren om de doelleerling een beter gevoel te geven. In Vlaanderen is de no blame-variant van de steungroep het meest bekend. Sue Young (2009) herdacht deze methode vanuit het oplossingsgerichte kader en bracht er een aantal wijzigingen in aan.

Project om de sfeer in een speciale klas te verbeteren⁷

Nadine Callens (CLB-medewerkster) tekende dit verhaal op voor het boek “Kids’ skills in actie”. Een leerkracht van een IB-klas (secundair) riep haar hulp in en Nadine gebruikte haar kennis van het oplossingsgericht werken om ondersteuning te bieden.

De leerkracht van de klas nam aanvankelijk contact op met Nadine om hulp te vragen bij het ontwikkelen van een systeem om leerlingen te belonen voor goed gedrag en de sfeer in de klas te verbeteren. Nadine vertelde haar over Kids’ Skills en ze besloten de krachten te bundelen om een manier te vinden om de methode in te zetten bij de leerlingen. De bedoeling was een routine te ontwikkelen die alle leerkrachten onafhankelijk van elkaar in hun klas konden gebruiken.

De leerkracht en Nadine begonnen met een bijeenkomst met de kinderen waarin ze hun vroegen naar hun toekomstdromen: waarom ze naar deze school waren gekomen, wat ze hoopten te bereiken op deze school, en of hun doelen belangrijk voor hen waren. De meeste leerlingen zeiden dat ze ervan droomden een baan te krijgen en hun ouders trots te maken.

Vervolgens werd de leerlingen gevraagd wat voor vaardigheden ze moesten verbeteren of aanleren om hun droom te verwezenlijken. De vaardigheden die werden benoemd waren in vijf categorieën te verdelen: de eerste bestond uit leervaardigheden, zoals huiswerk maken, netjes schrijven en je op één taak tegelijk concentreren. De tweede categorie vaardigheden viel onder goed gedrag in de klas, zoals: je hand opsteken voor je een vraag stelt, aan je eigen tafel blijven zitten, praten zonder te schreeuwen, de klas rustig in en uit lopen. De derde categorie betrof contact met klasgenoten, zoals: leren samenspelen, het opmerken als anderen hulp nodig hebben en die bieden, niet vechten, leren samenwerken met leerlingen die geen vrienden zijn. Bij de vierde categorie ging het om communicatievaardigheden met volwassenen, zoals: luisteren zonder iemand te onderbreken, post van school aan je ouders geven, leerkrachten respectvol aanspreken. In de vijfde categorie ging het om vaardigheden die te maken hadden met een goed zelfbeeld, zoals: met volwassenen over je problemen durven praten, in staat zijn rustig te worden, je mening kunnen geven zonder te gaan schreeuwen.

Er werd ook over de voordelen van de vaardigheden gesproken: *Waarom is het zo belangrijk om deze vaardigheid te leren?* Toen er bijvoorbeeld gevraagd werd waarom het belangrijk is je hand op te steken en te wachten tot je toestemming krijgt om iets te zeggen, zei één van de jongens dat het hem was opgevallen dat als het zo ging, de klas rustiger was en de leerkracht meer grappjes maakte!

Toen de leerkracht en Nadine voor de tweede keer samenkwamen met de leerlingen gaven ze elke leerling een vel papier, waarop ze alle vaardigheden hadden gezet die tijdens het eerste gesprek waren genoemd. Iedereen kreeg ook een stapeltje met twee soorten stickers: smileys en sterren. Toen vroegen ze de leerlingen zichzelf te evalueren door stickers naast de vaardigheden op het lijstje te plakken. De vaardigheden waarvan ze vonden dat ze die al beheersten kregen een ster en de vaardigheden waarvan ze dachten dat ze vatbaar waren voor verbetering kregen een smiley. Na de les, toen de leerkracht naar de

⁷ Overgenomen uit Furmen, 2010, 126-130. Nadine Callens is ook één van de mede-auteurs van Le Fevere de Ten Hove, 2007. Het tweede, praktische, deel van dit laatste boekje bevat een schat aan bruikbare oplossingsgerichte ideeën voor leerkrachten.

zelfevaluatie van de leerlingen keek, zei ze tegen Nadine dat ze onder de indruk was van hoe bewust ze zich waren van hun eigen sterke en zwakke punten.

Vervolgens werd de leerlingen gevraagd een van de vaardigheden te kiezen waarbij ze een smiley hadden geplakt. De bedoeling was dat er twee rondes zouden komen. Tijdens het eerste semester zouden de leerlingen zelf een te verbeteren vaardigheid kiezen en tijdens het tweede semester zou de ouders gevraagd worden een vaardigheid te kiezen die zij wilden dat hun kind verbeterde.

Ik ga jullie een speciale vraag stellen, zei Nadine tijdens de derde bijeenkomst tegen de kinderen. Het is een heel belangrijke vraag en ik wil dat jullie je goed concentreren en hard nadenken. De vraag is: Is het goed voor je om de vaardigheid te leren?

De meeste kinderen konden die vraag zonder veel hulp beantwoorden. Michal bijvoorbeeld, die wilde leren nee te zeggen tegen oudere kinderen die hem probeerden te verleiden verkeerde dingen te doen, legde uit dat het goed voor hem zou zijn omdat zijn zus en moeder dan gelukkiger zouden zijn, dat ze trots op hem zouden zijn en dat het zou voorkomen dat hij in de gevangenis zou komen (zijn vader had meermaals in de gevangenis gezeten).

Kevin, die meer zelfbeheersing wilde krijgen, zei dat het goed voor hem zou zijn omdat hij dan minder straf zou krijgen. En hij voegde daar plechtig aan toe dat hij dacht dat hij meer in trek zou zijn bij de meisjes!

De leerkracht en Nadine verdeelden de leerlingen in groepjes van twee of drie en vroegen hun elkaar te interviewen. Ze moesten elkaar vragen hoe goed ze hun vaardigheid al beheersten, wanneer ze hun vaardigheid al hadden gedemonstreerd en hoe hun dat was gelukt. De interviewer werd geïnstrueerd positief te reageren als de ander vertelde wanneer hij zijn vaardigheid had gedaan.

Toen alle leerlingen waren geïnterviewd, werden de resultaten besproken. Het bleek dat de leerlingen een heel scala aan trucjes hadden die hen hielpen hun vaardigheden te demonstreren. Zo vertelde een van de jongens dat hij naar zijn kamer ging en gitaar ging spelen als hij voelde dat hij bijna ontplofte. Een andere jongen vertelde dat hij dan zijn gebalde vuisten in zijn broekzakken stak. Een meisje vertelde dat het haar hielp als ze zich voorstelde dat ze haar vaardigheid in haar hoofd 'plantte', zoals een plant in een pot. Een jongen vertelde dat het hem hielp als hij aan zijn opa dacht, want hij wilde dat zijn opa trots op hem was.

De leerkracht en Nadine printten een tabel uit waarop de namen van alle leerlingen stonden met een korte beschrijving van de vaardigheid die ze wilden leren. Alle leerkrachten kregen een kopie, met het verzoek bij te houden wanneer het kind zijn vaardigheid demonstreerde en hem te prijzen als dat het geval was.

Om de ouders bij het project te betrekken nodigden de leerkracht en Nadine hen met de kinderen samen uit voor een ouderavond. Daar werden ze ingelicht over Kids' Skills en de vaardigheden die hun kinderen gingen leren. De ouders werd verteld dat er van hen werd verwacht dat ze zouden fungeren als supporters van hun kinderen en dat ze dat konden zijn door hun kinderen aan te sporen, advies te geven en te prijzen als ze hun vaardigheid demonstreerden. De leerkracht en Nadine vroegen de ouders ook opbouwend te blijven als de vooruitgang tijdelijk stagneerde.

De ouders werd tijdens de avond gevraagd hun kind te vertellen waarom de te leren vaardigheid belangrijk was en waarom zij er het volste vertrouwen in hadden dat het kind die zou kunnen leren. Zowel de kinderen als de ouders genoten enorm van deze gesprekjes.

Nadine had tijdens het project ook persoonlijke afspraken met enkele leerlingen. Dat waren allemaal jongens die uitdagende vaardigheden hadden gekozen zoals meer zelfbeheersing of nee zeggen in situaties die niet goed voor je zijn. Nadine vond het prettig werken met de jongens. In tegenstelling tot de gebruikelijke situatie, waarin leerlingen door hun leerkracht naar haar werden toegestuurd, kwamen deze jongens uit zichzelf met haar praten over een kwestie die hun hele toekomst kon veranderen.

Louis, een 12jarige jongen uit Rwanda, was een van de jongens die graag apart met Nadine wilde praten. Hij vertelde Nadine dat hij nog een vaardigheid wilde verbeteren, hij wilde 'meer studeren'. Louis legde uit dat hij, als hij meer zou studeren, naar een gewone klas zou kunnen en dat hij dan trotser op zichzelf zou zijn. Nadine, die verrast was dit te horen, pakte Louis' dossier erbij en las dat zijn leerproblemen, in tegenstelling tot die van zijn klasgenoten, niet te wijten waren aan een laag IQ, maar aan ernstige dyslexie. Zijn IQ was zelfs 117, ruim boven gemiddeld. Nadine hielp Louis met het opstellen van een op Kids' Skills gebaseerd plan om meer te studeren. Louis was zo gemotiveerd dat de school een speciale computer voor hem aanschafte om hem te helpen met zijn dyslexie, en het jaar daarop kon hij naar een gewone klas.

De leerkracht werkte het hele semester met de kinderen aan het project. Ze besteedde tijdens de lessen aandacht aan de vaardigheden die de leerlingen aan het oefenen waren, en ze prees hen uitbundig als ze die demonstreerden. Aan het eind van het semester organiseerde ze een feestje om te vieren wat ze allemaal hadden geleerd. Alle leerkrachten werden uitgenodigd, evenals de leerlingen uit de andere twee 1 B-klassen, waarvan de leerkrachten een vergelijkbaar project aan het opzetten waren.

Hoogtepunt van het feestje was een speciaal concert waarbij de kinderen muziek maakten met ringbanden en eetstokjes. Het concert werd gedirigeerd door de muziekdocent en was goed geoefend tijdens de muzieklessen. Het verhaal achter het concert was dat de leerlingen tijdens de les met hun Kids' Skills-mappen hadden zitten spelen en geluiden maakten door de ringband open en dicht te klikken. De leerkracht had Nadine gevraagd wat ze met dat gedrag moest en ze hadden samen een creatieve oplossing bedacht. In plaats van te zeggen dat de leerlingen moesten stoppen met dat irritante geklik, had de leerkracht de leerlingen een complimentje gegeven over hun creativiteit en hun verteld dat de muziekdocent wel een concert met hen wilde voorbereiden voor het feestje. De kinderen hadden het onverwachte voorstel, dat van herrie muziek maakte, geweldig gevonden. Het omvormen van luidruchtig verstorend gedrag in een poging om muziek te maken hielp de leerlingen het gedrag te beperken tot de muzieklessen.

Aan het begin van het volgende semester sprak de leerkracht apart met alle ouders en vroeg hun welke vaardigheid ze wilden dat hun kind nu zou gaan leren. De ouders, die tevreden waren met de resultaten van het project in het eerste semester, stelden enthousiast nieuwe vaardigheden voor. De tweede ronde was ook een succes, met als resultaat dat de gebruikelijke barbecue die aan het eind van het schooljaar altijd werd gehouden, werd aangegrepen om de vaardigheden te vieren die de kinderen hadden geleerd.

De leerkracht merkte op dat de projecten niet alleen de sfeer in de klas hadden verbeterd, maar het tevens eenvoudiger voor haar hadden gemaakt om moeilijke kwesties te berde te brengen bij zowel de kinderen als hun ouders. Toen Nadine voorstelde het schooljaar daarop het project te herhalen, stemde ze daar gretig mee in.

Literatuur

BERG, Insoo Kim en SHILTS, Lee, *Oplossingen in de klas: De WAWW Methode*. Utrecht, Solutions-centre, 2005 (bij de map hoort ook een DVD, info op www.solutions-centre.org)

BERG, Insoo Kim & STEINER, Therese, *Het spel van oplossingen. Oplossingsgerichte psychotherapie voor kinderen*. Amsterdam, Harcourt, 2004.

BEUMER-PEETERS, Caroline, *Mission possible. Kids' skills voor jongeren*. Nelissen, 2010.

DE JONG, Peter en BERG, Insoo Kim, *De kracht van oplossingen. Handwijzer voor oplossingsgerichte gesprekstherapie*. Lisse, Swets en Zeitlinger, 2001.

DURRANT, Michael, *Creatieve oplossingen bij gedragsproblemen op school*. Leuven-Apeldoorn, Garant, 2001.

FURMAN, Ben, *Kids' skills. Op speelse wijze vaardigheden ontwikkelen bij kinderen*. Soest, Nelissen, 2006.

FURMAN, Ben, *Mijn Kids' skills vaardighedenboek*. Huizen, Pica.

FURMAN, Ben, *Bam de Kids Toveraar* (interactieve CD-rom), Huizen, Pica, 2009.

FURMAN, Ben, *Nico's nachtmerries*. (oplossingsverhalen nr. 1) Huizen, Pica, 2010.

FURMAN, Ben, *Linda temt haar tijger*. (oplossingsverhalen nr. 2) Huizen, Pica, 2010.

FURMAN, Ben, *Dennis doet iets doms*. (oplossingsverhalen nr. 3) Huizen, Pica, 2010.

FURMAN, Ben, *Kids' skills in actie. Oplossingsgericht werken in de praktijk*, Huizen, Pica, 2010.

FURMAN, Ben & BEUMER-PEETERS, Caroline, *Werkboek Mission Possible*. Huizen, Pica, 2010.

LE FEVERE DE TEN HOVE, Myriam e.a., *Survivalkit voor leerkrachten. Oplossingsgericht werken op school*. Antwerpen-Apeldoorn, Garant, 2007.

METCALF, Linda, *Counseling toward solutions (2nd edition)*, San Francisco, Jossey-Bass, 2008.

MURPHY, John J. & DUNCAN, Barry L., *Doelgerichte hulp aan kinderen en jeugdigen. Praktische handreikingen voor oplossingsgericht werken*. Amsterdam, Pearson, 2009.

PAMEIJER, Noëlle e.a., *Handelingsgericht werken in de klas. De leerkracht doet ertoe!* Leuven/Den Haag, Acco, 2010. (In de recentste publicaties rond handelingsgericht werken wordt het oplossingsgerichte denkkader meer en meer geïntegreerd. Dit boek illustreert deze integratie heel duidelijk).

WALLACE, Fiona, *Just stop... and think! Helping children plan to improve their own behaviour*, London, Paul Chapman, 2007 (2nd edition)

WOLTERS, Corry, *Oplossingsgericht aan het werk met kinderen en jongeren*. Huizen, Pica, 2011.

YOUNG, Sue, *Solution-focused schools. Anti-bullying and beyond*. London, BT Press, 2009.

www.kidsskills.org/dutch (in het Nederlands vertaalde website van Ben Furman)

www.solutions-centre.org (opleidingen met o.m. Arnoud Huibers)